

ПАВЛЕ ПЕТКОВИЋ

Формирање и акције Посаво-тамнавског батаљона*

После ослобођења Уба 10. септембра 1941. године, коме су претходиле бројне акције партизанских чета Посавског одреда, у III чету — Тамнавску свакодневно су пристизали нови борци. Цело подручје Тамнаве изузев Лајковца било је слободно. Устанак нагло поприма свенародни карактер, упркос све жешћим настојањима окупатора да довлачењем нових снага и мерама најкрволочнијег и невиђеног у историји злочинства устанак угуши (наређење начелника штаба немачке Врховне команде од 16. септембра 1941. године по којем се за једног убијеног немачког војника мора убити 100 Срба, а за једног рањеног 50 Срба).

Прилив бораца је био толики да су преко ноћи образовани нови водови. Као пример масовног приступања нових бораца у чету, може послужити долазак у Тамнавску чету Петра Јовановића, учитељт из Паљува, са око 60 наоружаних бораца, од којих је одмах формиран посебан вод.

Нагли прилив бораца био је и у I и II посавској чети. Стога је команда Посавског одреда половином септембра 1941. године, а у циљу лакшег командовања и успешнијег извођења тактичких задатака донела одлуку да чете прерасту у батаљоне, а дотадашњи водови у чете. III Тамнавска партизанска чета овом одлуком постала је III Тамнавски батаљон Посавског одреда.

Тамнавски батаљон сачињавају сада четири чете. Међу овим четама је и III чета са командиром Светом Поповићем, инжењером агрономије из Вуконе, и комесаром Миланом Марчетићем, студентом из Трњака.

Акције новоформираних чета настављене су још интензивније. Чете су сада оперисале као самосталне јединице на широком про-

* У овом прилогу Павле Петковић, један од руководилаца Трећег тамнавског батаљона износи своја сећања и виђење рата и револуције.

стору: I у београдској Посавини, II око Ваљева, а III чета до упућивања у Посаво-Тамнаву и на положаје према Шапцу, оперисала је према Лајковцу, са основним задатком рушења пруге Лајковац — Обреновац и ометања оправке порушене пруге Лајковац — Ваљево.

У извршењу ових задатака III чета руши пругу, демолира железничке инсталације и једну локомотиву на железничкој станици Бргуле и сече телеграфско-телефонске стубове у дужини од два километра. У циљу ометања оправке пруге код Јерининог града, води борбу са Немцима. Такође спречава и продор Немаца од Лајковца према Убу на путу Лајковац — Рукладе, где убија 3 немачка мотоциклиста.

О рушењу пруге сведочи и телеграм шефа станице Обреновац (оригинал у архиву В. И. И. Рег. бр. 1/1 — 311 К. 35 а):

Телеграм
26. 9. 1941.
Обреновац

Ноћас између 25/26. IX непознати наоружани људи разорили су пругу између станица Стублине и Бргуле на прузи Београд — Лајковац, у дужини око 2 км. посекали су телеграфско-телефонске стубове. Данашњи воз 312 дошао је до км 53.300, од тога км. почиње прекид пруге. Полициске власти обавештене

Шеф станице
Арсенијевић

Крајем септембра Трећа чета упућена је на положај према Шапцу, са задатком да спречи продор Немаца од Шапца ка Обреновцу, путем Шабац—Обреновац.

После формирања Трећег батаљона људство у четама толико се повећало, да је било бораца још за један батаљон. Због тога, а ради лакшег оперисања, трећа чета доласком у село Крњић претворена је у батаљон, који је назван Четврти тамнавски батаљон Посавског одреда.

Штаб Четвртог батаљона сачињавају: командант Света Поповић, до тада командир треће чете, заменик команданта Рајко Михајловић, до тада заменик команданта Трећег батаљона, политички комесар Душан Даниловић, кога је после неколико дана заменио Андрија Мазинјанин, комесар Трећег батаљона, а Даниловић отишао на његово место у Трећи батаљон.

По свом формирању, Четврти батаљон, на путу за Шабац, дошао је у Владимирце. Ту је затекао четнике потпуковника Дабића, који су у то време лојално сарађивали у борби противу Немаца. Ту је батаљон, не будући још подељен на чете, својих шест водова распоредио тако да су оперисали по селима Маовине, Дебац, Прово, Каона, Завлака, Думача, Лојанице, Бабовик — Риђаци и Орид. Свуда је одржавао митинге и стварао НО одборе. Ту се батаљон задржао

око месец дана, помажући Мачванском и Ваљевском одреду у борбама око Шапца, блокирајући пут Шабац—Обреновац и онемогућавајући сваки саобраћај реком Савом.

Сви покушаји Немаца да из Шапца успоставе везу са Ваљевом и Обреновцем пропали су због отпора овог батаљона.

Почетком октобра једна јака групација Немаца, појачана са четири тенка, дошла је у село Орид, на место где је био срушен мост и прокопан пут. Не могући туда проћи, Немци су се упутили према селу Скупљани. Када је примећено да Немци заобилазе у правцу Скупљана, снаге Четвртог батаљона пребациле су се такође на ту страну и отвориле паљбу на немачке мотоциклисте, при чему је уништено 5 до 6 мотоцикла и убијено више немачких војника.

Тенкови, који су ишли позади немачке колоне, покушали су да пређу преко порушеног моста код Орида, али је први тенк који је наишао пао под мост. Немци су покушали да га извуку, али су тако дошли згодно на нишан партизанима, па их је због тога неколико погинуло.

У овој борби код Орида батаљон је имао једног рањеног борца, а Немци су имали више мртвих и рањених, које су искупљали по кукурузима и преносили у Шабац. При повлачењу у Шабац Немци су убили четири сељака у селу Скупљанима.

Сутрадан, по борби код Орида долетела је из Београда формација од девет „штука“ која је бомбардовала и митраљирала цео терен на коме је био распоређен Четврти батаљон. Поводом овог бомбардовања откривена су четири шпијуна, који су сигнаlima показивали положај батаљона. Ови шпијуни стрељани су у Лојаницама.

Непосредно после овог догађаја крајем октобра Немци су покушали да продру из Шапца у правцу Ваљева и у правцу Обреновца, али су им то партизани успешно ометали. Пролаз пута Шабац—Коцељево спречавала су два вода Четвртога батаљона. У тим акцијама узели су учешћа и четници потпуковника Дабића.

На дан 29. октобра Немци врше јак притисак из Шапца са тенковима и топовима. Пролазе речицу Дубраву и долазе иза лева Четвртог батаљону. Батаљон се нашао у врло тешкој ситуацији. Само захваљујући помрчини могао се извући и одступити у правцу Црнијева, а затим у Дружетић, па у Бресницу.

Акције IV Батаљона у повлачењу од Шапца ка Ужицу.

У овом повлачењу батаљон је стигао у Дружетић. Ту је остао три-четири дана. За то време извршена је реорганизација батаљона, те су формиране три чете, свака просечно са по 80 људи.

Командни састав чета изгледао је овако:

Прва чета: командир Милан Марчетић, студент, комесар Реља Калембер, свршени матурант.

Друга чета: командир Букан Јанковић, учитељ, комесар Обрен Лазић, обућарски радник.

Трећа чета: командир Миливоје Белашевић, учитељ, комесар Велимир Бузацић, студент.

Из Дружетића батаљон је стигао у Осечину, а одатле су чете отишле у разним правцима, свака према добијеном задатку.

Прва чета отишла је у Поцерину, у село Текериш, и ту је остала око 7 дана. За то време ова чета разоружала је једну групу од 20 четника и једну четничку патролу од 4 човека. Сељаци четници, пошто су разоружани, пуштени су кућама, а два поручника и једна жена, међу којима и Јанко Борота, брат Стевана Бороте, послати су као заробљеници у Ужице. Ту је ухваћен и један немачки шпијун, који је стрељан.

У тим данима одржани су митинзи у Помијачи и Текеришу.

После ових догађаја, по наређењу штаба батаљона, чета је кренула за Лопатањ, где је остала два дана и за то време у селу Равнаја разоружала 80 четника потпуковника Дабића. Од ових четника њих 14 са поручником Вулом ступило је у партизане као борци Четвртог батаљона. Од ових бивших четника и још нешто придошлица, већином из среза посавотамнавског, формирана је четврта чета. Командир ове чете био је поручник Вуле, а комесар Привислав Карановић, учитељ из Јаловика.

У Лопатњу је одржан општи партијски састанак свих чланова Партије из разних чета и батаљона, који су се тих дана нашли ту. На овом састанку решавана су унутрашња партијска питања, као и проблеми у вези са борбом и разоружавањем четника.

Из Лопатња прва чета, као претходница батаљона у кретању ка Ужицу, преко Пецке, дошла је око 15. новембра до Горње Љубовиће, коју су држали четници. На прилазима Горње Љубовиће развила се борба између четника и прве чете коју су помагале једна група Посаваца, једна група Ваљеваца и једна група Рабеваца.

Борба је трајала читав дан и ноћ. Око 4 часа изјутра пробијен је четнички обруч, па је прва чета ушла у Горњу Љубовићу. Ту је заробљена четничка болница и магацин са санитарским материјалом и животним намирницама. У овој борби прва чета имала је свега два лакше рањена. Од прилике тих дана друга чета трећег батаљона заузела је Љубовију.

После освајања Горње Љубовиће прва чета је неколико дана обилазила села испод Медведника. У Горњој и Доњој Оровици одржани су митинзи. После три-четири дана чета је дошла у Доњу Љубовићу и ту је остала на одмору два-три дана. Тих дана културна екипа Ваљевског одреда одржала је приредбу у Доњој Љубовићи на којој је приказала „Ваљевску подвалу“ од Милована Глишића. Из Доње Љубовиће чета је отишла у Љубовију, одакле се камионима пребацила за Ужице. У Ужице је стигла 22. или 23. новембра, а одатле отишла на одмор у Кремни.

По доласку у Осечину, после формирања у Дружетићу, друга и трећа чета дошле су у Мојковић и Завлаку. Код Завлаке је извучен

један напуштен тенк из Јадра. Одавде су се чете кретале у правцу Лопатња и Пецке, дошле у Горњу Љубовићу и наставиле пут за Љубовију. У Љубовији им се придружила и четврта чета, па су одатле заједно наставиле без борбе пут за Ужице.

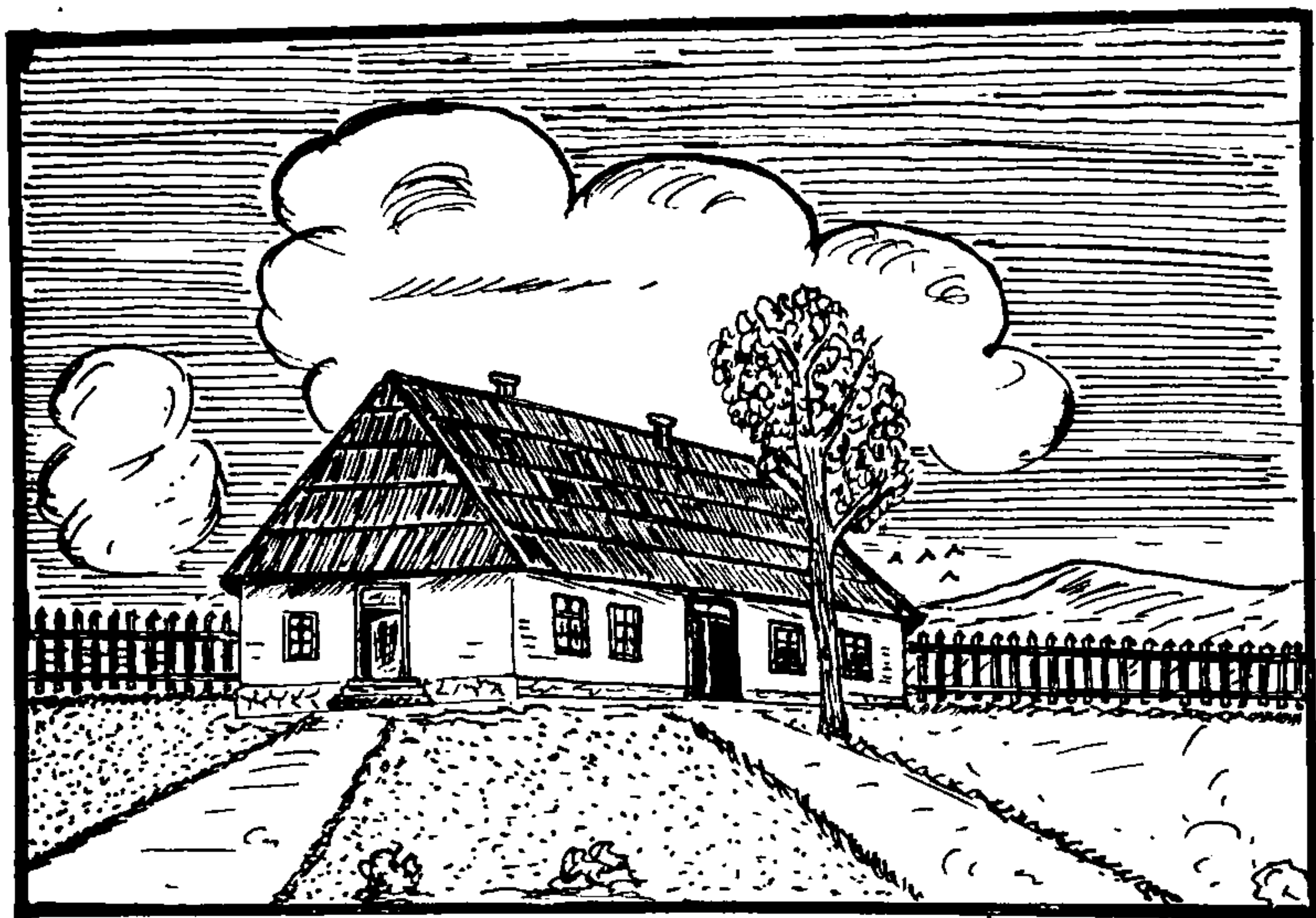
Борба код Ужица

У Кремни су се скупиле све чете Четвртог батаљона. Ту је развијен врло жив културни и политички рад, како међу борцима, тако и међу становништвом. На дан 26. новембра било је саветовање у Врховном штабу свих руководилаца батаљона, који су се у то време налазили у Ужицу и околини. На саветовању дати су задаци и одређени положаји батаљона у одбрани Ужица.

Четврти батаљон посео је положај десно изнад пута Ужице — Косјерић, почев од 5. километра од Ужица. Прва чета посела је положај на Буковима, а остале село Каран и Локве. На овом положају батаљон је водио борбу са Немцима од 8 часова изјутра па до 3 после подне. Положај је био врло подесан, јер се налазио изнад пута куда су надирали Немци према Ужицу, па је овим путем потпуно доминирао, а поред тога од напада са пута био јештићен дубоком јаругом. Са овако згодног положаја немачка колона, која се била отегла као река, тучена је такорећи без промашаја, те су се Немци само превртали са својих моторцикла. Поред тога што је уништено више моторцикла, преврнуто је неколико камиона и један луксузни ауто. Батаљон је у овој борби од губитка имао четири мртва, једног рањеног и једног заробљеног, и то све из прве чете. Немци су имали много губитака, али њихови губици нису се могли пребројати с обзиром на ситуацију која је тада била на фронту.

После ове борбе батаљон је кренуо у село Стапаре крај Ужица, а један вод прве чете са командантом батаљона Светом Поповићем дошао је на Букове и касније ступио у контакт са Трећим батаљоном, њему се и придружио, па је због тога Четврти батаљон у својим даљим акцијама наступао без свога команданта Свете Поповића. Из Стапара батаљон је са једном групом Ужичког и Пожешког одреда кренуо преко Јањића за Шљивовицу. У селу Јањићима заробљена је једна група четника која је разоружана. У Шљивовици батаљон је остао око три дана. По доласку у Шљивовицу батаљон је имао око 300 људи, укључујући и један број бораца других јединица. Одатле је послато неколико курира преко Златибора у правцу Санцака да ухвате везу са Врховним штабом или командом кога партизанског одреда, да би на тај начин добили директиве о даљем кретању. Међутим, како је који курир отишао, више се није враћао. Будући без икаквих веза са другим командама, штаб батаљона одржао је један партијски састанак, а после тога општи састанак батаљона, на коме је одлучено већином гласова да се батаљон врати у Тамнаву.

Трећег дана боравка у Шљивовици Немци су изненадили батаљон који се одмарао у основној школи, тако да су се неопажено приближили на 50 метара школе, а онда отворили ватру из аутомата и такорећи потпуно га разбили и искасапили. Од 300 бораца успело је да се спасе свега око 100, а остали су побијени, заробљени или су се погубили. Са заробљеницима Немци су врло сурово поступили. Милицу Ребавку, Драгицу Миличевић, једну избеглицу из Бањана и учитељицу из Шљивовице везали су за једно дрво пред школом, па су их посули бензином и запалили.

Школа у Шљивовици (Цртеж Љуб. Ђенића — 1936)

До ове катастрофе дошло је због тога што се одуговлачило са боравком у Шљивовици, мада се знало да по околним местима пролазе Немци и могло очекивати да сваки час могу ударити. И поред такве ситуације, обезбеђење је било сасвим слабо.

Остатак батаљона полази у Тамнаву

Оних стотину људи који су се спасли после немачког напада на основну школу у Шљивовици, сакупили су се у једној јарузи иза школе и сачекали ноћ, а Немци су прошли косом изнад те јаруге и нису приметили ове остатаке батаљона. Када је пала ноћ, вратили су се у село и тражили да им сељаци дају што за храну. Међутим,

сељаци су ударили у кукњаву, јер су се плашили да Немци поново не наиђу. Један сељак показао им је пут до реке Бетиње. Када су прешли у село Биоску, која се граничи са селом Шљивовицом, одмах су наишли на железничку пругу Ужице — Шарган. Поставило се питање како прећи пругу, јер су је поселе немачке трупе, а била је ноћ па се није могао разазнати распоред непријатеља. Међутим, поред њих је прошла једна немачка тенковска патрола, па када је ова патрола одмакла, онда су један по један у брзим скоковима прешли на другу страну пруге неопажено. На километар одатле светлео се немачки логор.

Док се очекивао моменат за прелаз пруге, одржан је састанак на коме је размотрена ситуација. Неки су били да се иде на коју другу страну, тј. тамо где би се успоставила веза са осталим партизанским јединицама које су се повукле према Санцаку, али је већина била за то да се ови остаци батаљона врате у Тамнаву. На крају је одлучено да се иде у правцу Ваљева и Подгорине и тамо нађе Трећи батаљон, па да се припоје њему. Одатле су се упутили према Пашиној Равни. На овом путу имали су скоро свакога дана сукобе са четницима. На Пашиној Равни су запленили нешто муниције, ослободили су једног заробљеног партизана и заробили једног четника. Од Пашине Равни пошли су у правцу Оглађеновца и на том путу имали су три сукоба са четницима. У два сукоба успели су да одбију четнике, а у трећем, опет због недовољне предострожности претрпели су пораз. То је било између 10. и 14. децембра у селу Оглађеновцу, а догодило се овако: са Пашине Равни преко Дебелог Брда, Поћуте и Лопатња, дошли су ови остаци Четвртог батаљона у Оглађеновац. Ту су се сместили у школи. Дошао им је један сељак који се представио као пријатељ партизана па је одмах послат у Коцељево да тамо извиди ситуацију и како стоји са распоредом непријатељских снага, па да се врати и извести. Међутим, овај сељак отишао је и известио четнике који су били у суседном селу о доласку ове групе партизана у Оглађеновац. После поноћи четници су извршили напад на школу. Батаљон је успео да се развије у стрелце и после пола сата борбе без жртава да отера четнике. Сутрадан батаљон се распоредио у три сеоске куће и у току дана имао је две борбе са четницима. Међутим, четници су у току дана извршили концентрацију јачих снага, а батаљон томе није довољно поклонио пажње, па није створио план за предстојећу борбу или повлачење. Тако је батаљон без икаквог плана за одбрану сачекао вече, када су четници стегли обруч и извршили напад око 7 часова, у коме су и ове остатке батаљона разбили у три групе. Група од 40 људи са Андријом Мазињанином успела је да се извуче из обруча, а једна мања група од 15 бораца, са Рајком Михајловићем, опкољена је у гробљу. Око 8 часова ова група извршила је јуриш у правцу једне јаруге, па је тако пробила четнички обруч и спасла се дохвативши се једне шуме, одакле је исте ноћи продужила у правцу Ваљевске Каменице.

После ове борбе у Оглађеновцу, група од 40 бораца на челу са Андријом Мазинином успела је да нађе Трећи батаљон и споји се са њим. Група са потпоручником Вулом, око њих 15, будући да су били махом сви бивши четници из Посавотамнаве, повукла се на свој терен и тамо законспирисала. Група Рајка Михајловића растурила се на тај начин што су сељаци дезертирали, а Рајко се само са својим братом упутио да тражи везу са Трећим батаљоном, док су Рељу Калембера и Петра Красуљу заробили четници и одвели у Уб, а

Андрија Мазинин са својом групом нашао је 14. децембра одатле на Бањицу.

Трећи батаљон у селу Лопатњу. Са тим даном завршавају се акције и историја Четвртог тамнавског батаљона као посебне борбене формације, а продужују се акције и историја само Трећег тамнавског батаљона, у чији су састав ушли ови остаци Четвртог батаљона.